Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (όγδοο τμήμα)

της 8ης Μαΐου 2024*

«Κρατικές ενισχύσεις – Γερμανική αγορά αεροπορικών μεταφορών – Ενίσχυση αναδιάρθρωσης από τη Γερμανία υπέρ αεροπορικής εταιρίας – Τροποποίηση των όρων των χορηγηθέντων από τη Γερμανία δανείων και μερική διαγραφή χρεών – Απόφαση περί μη προβολής αντιρρήσεων – Προσφυγή ακυρώσεως – Ενεργητική νομιμοποίηση – Παραδεκτό – Προστασία των διαδικαστικών δικαιωμάτων – Σοβαρές δυσχέρειες – Άρθρο 107, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΣΛΕΕ – Σημείο 67 των κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και αναδιάρθρωση μη χρηματοπιστωτικών προβληματικών επιχειρήσεων – Καταμερισμός των επιβαρύνσεων»

Στην υπόθεση T-28/22,

**Ryanair DAC**, με έδρα το Swords (Ιρλανδία), εκπροσωπούμενη από τον E. Vahida, τον S. Rating και τον Ι. Γ. Μεταξά-Μαραγκίδη, δικηγόρους,

προσφεύγουσα,

κατά

**Ευρωπαϊκής Επιτροπής**, εκπροσωπούμενης από τον I. Barcew, τον V. Bottka και τον J. Ringborg,

καθής,

υποστηριζόμενης από την

**Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας**, εκπροσωπούμενη από τον J. Möller, τον P.-L. Krüger και τον J. Buhl,

και από την

**Condor Flugdienst GmbH**, με έδρα το Neu-Isenburg (Γερμανία), εκπροσωπούμενη από τον A. Rosenfeld, την S. Lünenbürger, τον A. Birnstiel και την S. Blazek, δικηγόρους,

παρεμβαίνουσες,

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (όγδοο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Kornezov (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, G. De Baere και K. Kecsmár, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

γραμματέας: Σ. Σπυροπούλου, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 22ας Σεπτεμβρίου 2023,

εκδίδει την ακόλουθη

## Απόφαση [1]

1 Με την ασκηθείσα δυνάμει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ προσφυγή, η προσφεύγουσα, Ryanair DAC, ζητεί την ακύρωση της απόφασης C(2021) 5729 final της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 2021, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.63203 (2021/N) – Γερμανία – Ενίσχυση αναδιάρθρωσης προς την Condor (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

### Ιστορικό της διαφοράς

[*παραλειπόμενα*]

10 Τέλος, με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή ενέκρινε, βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΣΛΕΕ και των κατευθυντήριων γραμμών [σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και αναδιάρθρωση μη χρηματοπιστωτικών προβληματικών επιχειρήσεων για τη διάσωση και αναδιάρθρωση (στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές)], μέτρο ενίσχυσης για τη στήριξη της αναδιάρθρωσης και της συνέχισης των δραστηριοτήτων της Condor (στο εξής: επίμαχο μέτρο), το οποίο συγκροτείται από δύο σκέλη. Το πρώτο σκέλος συνίσταται, αφενός, στην τροποποίηση των όρων χορήγησης των δανείων COVID-19 του 2020 και, αφετέρου, στη μερική διαγραφή χρεών ύψους 90 εκατομμυρίων ευρώ από τα δάνεια αυτά. Το δεύτερο σκέλος συνίσταται στη διαγραφή χρέους ύψους 20,2 εκατομμυρίων ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί στους τόκους τους οποίους η Condor όφειλε να καταβάλει κατόπιν της τροποποιηθείσας απόφασης για την ενίσχυση COVID-19 του 2020.

### Αιτήματα των διαδίκων

11 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Γενικό Δικαστήριο:

– να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση·

– να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

12 Η Επιτροπή ζητεί από το Γενικό Δικαστήριο:

– να απορρίψει την προσφυγή·

– να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

[1] Παρατίθενται μόνον οι σκέψεις της παρούσας αποφάσεως των οποίων η δημοσίευση κρίνεται σκόπιμη από το Γενικό Δικαστήριο.

13 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Condor ζητούν να απορριφθεί η προσφυγή και να καταδικαστεί η προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

**Σκεπτικό**

[*παραλειπόμενα*]

***Επί της ουσίας***

[*παραλειπόμενα*]

*Επί της έκτης ενδείξεως, περί ελλείψεως αποδείξεως εκ μέρους της Επιτροπής της αναλογικότητας του επίμαχου μέτρου*

[*παραλειπόμενα*]

202 Κατά δεύτερον, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη το σημείο 67 των κατευθυντήριων γραμμών, καθόσον δεν εξέτασε, στην προσβαλλόμενη απόφαση, αν το επίμαχο μέτρο προβλέπει όρους που εξασφαλίζουν στο κράτος εύλογο μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας της Condor. Επισημαίνει ότι η Επιτροπή όφειλε να προβεί σε τέτοια εξέταση διότι το επίμαχο μέτρο ενισχύει την καθαρή κεφαλαιακή θέση της Condor, κατά την έννοια του εν λόγω σημείου.

203 Η Επιτροπή υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι δεν υποχρεούνταν να εξετάσει, στην προσβαλλόμενη απόφαση, αν η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αντλεί εύλογο μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας της Condor, κατά την έννοια του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών, στον βαθμό που, κατά την ίδια, η συγκεκριμένη απαίτηση έχει εφαρμογή μόνον όταν, αφενός, το επίδικο μέτρο συνιστά εισφορά κεφαλαίου και, αφετέρου, το οικείο κράτος μέλος διατηρεί συμμετοχή στο κεφάλαιο του δικαιούχου, περιστάσεις που δεν συντρέχουν εν προκειμένω.

204 Από το σημείο 65 των κατευθυντήριων γραμμών προκύπτει ότι, όταν η κρατική στήριξη παρέχεται με μορφή που ενισχύει την καθαρή κεφαλαιακή θέση του δικαιούχου, για παράδειγμα όταν το κράτος δίνει επιχορηγήσεις, εισφορές κεφαλαίου ή μειώνει το χρέος, αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την προστασία των μετόχων και των πιστωτών μειωμένης εξασφάλισης από τις συνέπειες της επιλογής τους να επενδύσουν στον δικαιούχο, όπερ μπορεί να δημιουργήσει ηθικό κίνδυνο και να υπονομεύσει την πειθαρχία της αγοράς. Κατά συνέπεια, οι ενισχύσεις για την κάλυψη των ζημιών πρέπει να χορηγούνται μόνον υπό όρους που συνεπάγονται τον επαρκή καταμερισμό των επιβαρύνσεων μεταξύ των υφιστάμενων επενδυτών.

205 Κατά το σημείο 66 των κατευθυντήριων γραμμών, ο κατάλληλος καταμερισμός των επιβαρύνσεων συνεπάγεται κατά κανόνα την πλήρη ανάληψη των ζημιών από τους υφιστάμενους μετόχους και, εφόσον αυτό είναι αναγκαίο, από τους πιστωτές μειωμένης εξασφάλισης. Οι πιστωτές μειωμένης εξασφάλισης πρέπει να συμβάλλουν στην απορρόφηση των ζημιών, είτε μέσω μετατροπής σε μετοχικό κεφάλαιο είτε μέσω μείωσης της αξίας του κεφαλαίου των οικείων χρηματοπιστωτικών μέσων. Επομένως, η κρατική παρέμβαση πρέπει να συντελείται μόνο μετά την ολοσχερή καταμέτρηση των απωλειών και τον καταλογισμό τους στους υφιστάμενους μετόχους και τους πιστωτές μειωμένης εξασφάλισης.

206 Κατά το σημείο 67 των κατευθυντήριων γραμμών, κατάλληλος καταμερισμός των επιβαρύνσεων συνεπάγεται επίσης ότι κάθε κρατική ενίσχυση που ενισχύει τη θέση του δικαιούχου στο μετοχικό κεφάλαιο θα πρέπει να χορηγείται με όρους που παρέχουν στο κράτος εύλογο μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας του δικαιούχου, βάσει του ύψους του καταβεβλημένου από το κράτος μετοχικού κεφαλαίου σε σύγκριση με το υπόλοιπο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας, μετά από συνυπολογισμό των απωλειών.

207 Συναφώς, τονίζεται εκ προοιμίου ότι, στην προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή παρέλειψε να εξετάσει αν το επίμαχο μέτρο είναι σύμφωνο προς τις απαιτήσεις που θέτει το σημείο 67 των κατευθυντήριων γραμμών. Συγκεκριμένα, ουδόλως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση ότι η Επιτροπή διερωτήθηκε ως προς το αν το επίμαχο μέτρο επρόκειτο να χορηγηθεί κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίζεται στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας εύλογο μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας της Condor.

208 Επομένως, πρέπει να εξεταστεί αν, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, μπορούσε η ίδια, χωρίς να διατηρεί αμφιβολίες συναφώς, να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το επίμαχο μέτρο δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών, με αποτέλεσμα να μην υποχρεούται να εξετάσει, στην προσβαλλόμενη απόφαση, αν το μέτρο ήταν σύμφωνο προς την προβλεπόμενη στο εν λόγω σημείο απαίτηση.

209 Επ' αυτού, υπενθυμίζεται ότι για την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται, καθώς και οι σκοποί που επιδιώκονται με την πράξη της οποίας αποτελεί μέρος (βλ. απόφαση της 22ας Ιουνίου 2023, Pankki S, C-579/21, EU:C:2023:501, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

210 Συναφώς, πρώτον, όσον αφορά τη γραμματική ερμηνεία του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών, επιβάλλεται να τονιστεί ότι, κατά το εν λόγω σημείο, η απαίτηση να προβλέπονται όροι που παρέχουν στο κράτος εύλογο μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας του δικαιούχου ισχύει για «κάθε κρατική ενίσχυση που ενισχύει τη θέση του δικαιούχου στο μετοχικό κεφάλαιο».

211 Στο σημείο 65 των κατευθυντήριων γραμμών περιλαμβάνονται τρία παραδείγματα κρατικών ενισχύσεων «με μορφή που ενισχύει την καθαρή κεφαλαιακή θέση του δικαιούχου», ήτοι επιχορηγήσεις, εισφορές κεφαλαίου και μείωση χρέους.

212 Εν προκειμένω, το επίμαχο μέτρο έχει τη μορφή, μεταξύ άλλων, της μερικής διαγραφής χρεών, με αποτέλεσμα να πρέπει να χαρακτηριστεί ως «κρατική ενίσχυση που [ενισχύει την καθαρή κεφαλαιακή θέση του δικαιούχου]» κατά την έννοια του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών.

213 Συνεπώς, από το γράμμα της εισαγωγικής φράσης του σημείου 67, σε συνδυασμό με το γράμμα του σημείου 65, προκύπτει ότι το επίμαχο μέτρο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του σημείου 67.

214 Ως εκ τούτου, η ερμηνεία, την οποία προτείνει η Επιτροπή, ότι το σημείο 67 των κατευθυντήριων γραμμών έχει εφαρμογή μόνο στις περιπτώσεις εισφοράς κεφαλαίου και αποκλειστικώς όταν το οικείο κράτος διατηρεί συμμετοχή στο κεφάλαιο του δικαιούχου προσκρούει στο γράμμα της εισαγωγικής φράσης του σημείου αυτού, σε συνδυασμό με το σημείο 65 των κατευθυντήριων γραμμών, από τα οποία προκύπτει ότι η προβλεπόμενη στο σημείο 67 απαίτηση έχει εφαρμογή

τόσο στις περιπτώσεις εισφοράς κεφαλαίου όσο και στις περιπτώσεις διαγραφής χρεών και, επομένως, τόσο όταν το οικείο κράτος διατηρεί συμμετοχή στο κεφάλαιο του δικαιούχου όσο και όταν είναι πιστωτής.

215 Τούτου λεχθέντος, είναι επίσης ορθή η επισήμανση της Επιτροπής ότι η φράση «ενόψει του ύψους του καταβεβλημένου από το κράτος μετοχικού κεφαλαίου σε σύγκριση με το υπόλοιπο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας, μετά από συνυπολογισμό των απωλειών», προς το τέλος του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών, αναφέρει μόνο την περίπτωση εισφοράς κεφαλαίου.

216 Φαίνεται, επομένως, να υπάρχει ορισμένη ασυνέπεια στο γράμμα του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών, στον βαθμό που, ενώ η εισαγωγική του φράση αναφέρει ότι προορίζεται να έχει εφαρμογή σε «κάθε κρατική ενίσχυση που ενισχύει [την καθαρή κεφαλαιακή θέση του δικαιούχου]», ήτοι στις επιχορηγήσεις, τις εισφορές κεφαλαίου και τις μειώσεις χρέους, εντούτοις στη συνέχεια της φράσης γίνεται λόγος για «καταβεβλημένο από το κράτος μετοχικό κεφάλαιο».

217 Συναφώς, σημειώνεται επίσης ότι η συγκεκριμένη φράση έπεται αμέσως της απαιτήσεως να εξασφαλιστεί για το κράτος «εύλογο μερίδιο» από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας του δικαιούχου. Επομένως, μπορεί να γίνει αντιληπτή ως ένδειξη του τι θα μπορούσε να συνιστά, από ποσοτικής απόψεως, «εύλογο μερίδιο» προσδιοριζόμενο βάσει της αναλογίας μεταξύ του καταβεβλημένου από το κράτος ποσού και του υπόλοιπου μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας μετά από συνυπολογισμό των απωλειών. Η ερμηνεία αυτή καθιστά, συνακόλουθα, δυνατό τον συνδυασμό της εισαγωγικής και της τελικής φράσης του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών.

218 Εν πάση περιπτώσει, διαπιστώνεται ότι η επισημανθείσα στη σκέψη 215 ανωτέρω ανακολουθία στο γράμμα του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών, για την οποία ευθύνεται άλλωστε η Επιτροπή ως συντάκτης των κατευθυντήριων γραμμών, θα έπρεπε να δημιουργήσει αμφιβολίες στην Επιτροπή ως προς το ζήτημα αν το επίμαχο μέτρο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του σημείου 67, καθώς και να την ωθήσει να εξετάσει διεξοδικότερα τη συγκεκριμένη διάταξη υπό το πρίσμα του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται και των επιδιωκόμενων συναφώς σκοπών, ενέργεια στην οποία δεν προέβη.

219 Συγκεκριμένα, όταν το γράμμα διάταξης του δικαίου της Ένωσης εμφανίζει δυσχέρειες ως προς την ερμηνεία του, η οικεία διάταξη πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα των σκοπών που επιδιώκει η πράξη της οποίας αποτελεί μέρος και, αν η διάταξη αυτή επιδέχεται πλείονες ερμηνείες, πρέπει να προτιμάται η ερμηνεία η οποία διασφαλίζει την πρακτική της αποτελεσματικότητα (πρβλ. αποφάσεις της 24ης Φεβρουαρίου 2000, Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-434/97, EU:C:2000:98, σκέψη 21 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 4ης Οκτωβρίου 2001, Ιταλία κατά Επιτροπής, C-403/99, EU:C:2001:507, σκέψη 28).

220 Συνεπώς, δεύτερον, όσον αφορά τη συστηματική ερμηνεία του σημείου 67, διαπιστώνεται ότι το σημείο αυτό εντάσσεται στο τμήμα 3.5.2.2 των κατευθυντήριων γραμμών, το οποίο επιγράφεται «Καταμερισμός των επιβαρύνσεων». Το εν λόγω τμήμα εισάγεται με το σημείο 65, το οποίο, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 204 ανωτέρω, αφορά αδιακρίτως τις επιχορηγήσεις, τις εισφορές κεφαλαίου και τη μείωση χρέους ως μορφές κρατικής ενίσχυσης που ενισχύουν την καθαρή κεφαλαιακή θέση του δικαιούχου.

221 Ομοίως, από κανένα στοιχείο του γράμματος του σημείου 66, το οποίο εντάσσεται στο ίδιο τμήμα των κατευθυντήριων γραμμών και ορίζει, κατ' ουσίαν, ότι η κρατική παρέμβαση πρέπει να συντελείται μόνο μετά την ολοσχερή καταμέτρηση των απωλειών και τον καταλογισμό τους στους υφιστάμενους μετόχους και τους πιστωτές μειωμένης εξασφάλισης, δεν προκύπτει ότι ο κανόνας αυτός έχει εφαρμογή σε ορισμένες μόνον μορφές κρατικής ενίσχυσης και δεν εφαρμόζεται σε άλλες. Αντιθέτως, η γενική αναφορά σε κρατική παρέμβαση («η κρατική παρέμβαση πρέπει να συντελείται μόνο») και η έλλειψη οποιασδήποτε άλλης διευκρίνισης προς την αντίθετη κατεύθυνση καταδεικνύουν ότι το σημείο 66 έχει εφαρμογή όποια και αν είναι η μορφή που λαμβάνει η κρατική παρέμβαση.

222 Επομένως, η εισαγωγική φράση του σημείου 67, καθόσον κάνει λόγο για «κάθε κρατική ενίσχυση που ενισχύει τη θέση του δικαιούχου στο μετοχικό κεφάλαιο», συνάδει με το πεδίο εφαρμογής των σημείων 65 και 66 των κατευθυντήριων γραμμών.

223 Επιπλέον, σημειώνεται ότι η απαίτηση που προβλέπεται στο σημείο 67 προστίθεται σε εκείνες που προβλέπονται στα σημεία 65 και 66 των κατευθυντήριων γραμμών, όπως προκύπτει από τη διευκρινιστική φράση ότι «[ο] κατάλληλος καταμερισμός των επιβαρύνσεων θα συνεπαγόταν επίσης». Είναι εξίσου σημαντικό να επισημανθεί ότι τα κράτη μέλη και η Επιτροπή δεν διαθέτουν κανένα περιθώριο εκτιμήσεως ως προς την υποχρέωση που υπέχουν να τηρούν την απαίτηση του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών, δεδομένου ότι το εν λόγω σημείο προβλέπει ότι «κάθε» κρατική ενίσχυση που ενισχύει την καθαρή κεφαλαιακή θέση του δικαιούχου «θα πρέπει» να χορηγείται με όρους που παρέχουν στο κράτος εύλογο μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας του δικαιούχου. Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από το σημείο 68 των κατευθυντήριων γραμμών, το οποίο προβλέπει εξαιρέσεις από την πλήρη εφαρμογή των απαιτήσεων που προβλέπει το σημείο 66, αλλά όχι από εκείνες που προβλέπει το σημείο 67. Συνεπώς, το γεγονός ότι, σε δεδομένη περίπτωση, πληρούνται οι απαιτήσεις που ορίζονται στα σημεία 65 και 66 των κατευθυντήριων γραμμών δεν απαλλάσσει τα κράτη μέλη και την Επιτροπή από την υποχρέωση να διασφαλίσουν ότι πληρούται επίσης η απαίτηση που ορίζεται στο σημείο 67.

224 Ως εκ τούτου, τα σημεία 66 και 67 των κατευθυντήριων γραμμών προβλέπουν δύο αυτοτελείς απαιτήσεις, των οποίων το περιεχόμενο και η διαχρονική εφαρμογή διαφέρουν. Αφενός, η απαίτηση την οποία θέτει το σημείο 66 αφορά την ανάληψη των ζημιών του δικαιούχου από τους μετόχους και τους πιστωτές μειωμένης εξασφάλισης, η οποία πρέπει να συντελεστεί πριν από την κρατική παρέμβαση. Αφετέρου, το σημείο 67 αφορά μια μελλοντική κατάσταση, ήτοι εκείνη των μελλοντικών κερδών της αξίας του δικαιούχου, και προβλέπει ότι, υπό το πρίσμα αυτό, το κράτος πρέπει να λάβει εύλογο μερίδιο από τα εν λόγω κέρδη.

225 Πλην όμως, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι τα σημεία 65, 66 και 67 των κατευθυντήριων γραμμών πρέπει να έχουν διαφορετικά πεδία εφαρμογής, ανάλογα με τη μορφή που λαμβάνει η κρατική στήριξη, υπό την προϋπόθεση ότι ενισχύεται η καθαρή κεφαλαιακή θέση του δικαιούχου. Ειδικότερα, η οικονομία των απαιτήσεων που προβλέπονται στα σημεία 66 και 67 των κατευθυντήριων γραμμών και ο σωρευτικός τους χαρακτήρας υποδηλώνουν ότι έχουν εφαρμογή, όπως και το σημείο 65 των ίδιων κατευθυντήριων γραμμών, σε κάθε κρατική ενίσχυση που έχει ως αντικείμενο μια τέτοια ενίσχυση της καθαρής κεφαλαιακής θέσης. Συγκεκριμένα, η υποχρέωση ανάληψης των ζημιών πριν συντελεστεί η κρατική παρέμβαση και η επιτακτική ανάγκη να διασφαλιστεί για το οικείο κράτος εύλογο μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας του δικαιούχου αλληλοενισχύονται και αλληλοσυμπληρώνονται, κατά το μέτρο που η διαχείριση των ζημιών του δικαιούχου και η κρατική στήριξη αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη μεταγενέστερη διασφάλιση της αποκατάστασης της βιωσιμότητας του δικαιούχου και, ως εκ

τούτου, της κερδοφορίας του. Συνεπώς, δεν φαίνεται να υφίσταται κανένας θεμιτός λόγος ικανός να δικαιολογήσει τον αποκλεισμό ορισμένων μορφών ενίσχυσης από το πεδίο εφαρμογής της υποχρέωσης την οποία θέτει το σημείο 67 των κατευθυντήριων γραμμών.

226 Τρίτον, όσον αφορά την τελολογική ερμηνεία του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών, ιδίως από τα σημεία 9, 11, 65, 87 και 90 προκύπτει ότι οι διατάξεις σχετικά με τον κατάλληλο καταμερισμό των επιβαρύνσεων αποσκοπούν, μεταξύ άλλων, στην αποτροπή του ηθικού κινδύνου. Ήτοι, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 204 ανωτέρω, κατά το σημείο 65 των εν λόγω κατευθυντήριων γραμμών, όταν η κρατική στήριξη χορηγείται με μορφή που ενισχύει την καθαρή κεφαλαιακή θέση του δικαιούχου, για παράδειγμα όταν το κράτος δίνει επιχορηγήσεις, εισφορές κεφαλαίου ή μειώνει το χρέος, αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την προστασία των μετόχων και των πιστωτών μειωμένης εξασφάλισης από τις συνέπειες της επιλογής τους να επενδύσουν στον δικαιούχο. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει ηθικό κίνδυνο και να υπονομεύσει την πειθαρχία της αγοράς.

227 Πλην όμως, η Επιτροπή δεν προβάλλει κανένα στοιχείο που να αποδεικνύει ότι το ενδεχόμενο ηθικού κινδύνου υφίσταται μόνον όταν ένα κράτος μέλος εισφέρει κεφάλαια στον δικαιούχο, αλλά όχι όταν προβαίνει σε μείωση χρέους ή επιχορήγηση του δικαιούχου. Στην πραγματικότητα, από κανένα χωρίο των κατευθυντήριων γραμμών δεν μπορεί να συναχθεί τέτοιο συμπέρασμα. Αντιθέτως, κατά το σημείο 65 των κατευθυντήριων γραμμών, τέτοιος κίνδυνος υφίσταται για κάθε κρατική ενίσχυση που χορηγείται με μορφή που ενισχύει την καθαρή κεφαλαιακή θέση του δικαιούχου, για παράδειγμα όταν το κράτος δίνει επιχορηγήσεις, εισφορές κεφαλαίου ή μειώνει το χρέος.

228 Επιπλέον, υπενθυμίζεται ότι, όπως προκύπτει μεταξύ άλλων από το σημείο 9 των κατευθυντήριων γραμμών, ο ηθικός κίνδυνος συνίσταται στο ότι οι επιχειρήσεις που αναμένουν ότι μάλλον θα τύχουν διάσωσης και διάρθρωσης εάν αντιμετωπίσουν προβλήματα ενδέχεται να αναλάβουν υπέρμετρους κινδύνους και να εφαρμόσουν μη βιώσιμες επιχειρηματικές στρατηγικές. Πλην όμως, τόσο η απαίτηση του σημείου 66 των κατευθυντήριων γραμμών, σχετικά με την ανάληψη των ζημιών του δικαιούχου από τους υφιστάμενους μετόχους και πιστωτές μειωμένης εξασφάλισης, όσο και η απαίτηση του σημείου 67, σχετικά με την υποχρέωση να λάβει το οικείο κράτος μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας του δικαιούχου, συμβάλλουν στη μείωση των κινήτρων μιας επιχείρησης να αναλάβει υπέρμετρους κινδύνους προκειμένου να αποκομίσει μεγαλύτερα κέρδη.

229 Επομένως, ο σκοπός που επιδιώκεται με το σημείο 67 των κατευθυντήριων γραμμών δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί πλήρως αν εξαιρούνταν από το πεδίο εφαρμογής του ορισμένα είδη μέτρων ενίσχυσης, όπως η μείωση ορισμένου χρέους, ενώ αυτά ενισχύουν την καθαρή κεφαλαιακή θέση του δικαιούχου και γεννούν τον ίδιο ηθικό κίνδυνο με εκείνον που συνεπάγονται οι εισφορές κεφαλαίου.

230 Επιπλέον, επισημαίνεται ότι τόσο οι κατευθυντήριες γραμμές όσο και η ανακοίνωση COM(2012) 209 final της Επιτροπής, της 8ης Μαΐου 2012, σχετικά με τον εκσυγχρονισμό των κανόνων της ΕΕ για τις κρατικές ενισχύσεις, στην οποία παραπέμπουν οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές, υπογραμμίζουν τη σημασία της αρχής της αποτελεσματικότητας ή της αποδοτικότητας των δημόσιων δαπανών. Επιπλέον, η συγκεκριμένη ανακοίνωση τονίζει τη σημασία της ορθολογικής χρήσης των δημόσιων πόρων, της καλύτερης χρήσης των χρημάτων των φορολογουμένων και της δημοσιονομικής εξυγίανσης, καθώς και την ανάγκη αποφυγής της σπατάλης δημόσιων πόρων. Η εξασφάλιση στο κράτος, στο πλαίσιο χορήγησης ενίσχυσης για

αναδιάρθρωση υπό τη μορφή είτε επιχορήγησης, είτε εισφοράς κεφαλαίου, είτε μείωσης χρέους, εύλογου μεριδίου από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας του δικαιούχου συνάδει με τους εν λόγω στόχους.

231 Επίσης, αντιθέτως προς όσα υποστήριξε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, είναι εσφαλμένος ο ισχυρισμός ότι ένα κράτος μπορεί να λάβει «εύλογο μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας του δικαιούχου», κατά τα διαλαμβανόμενα στο σημείο 67 των κατευθυντήριων γραμμών, μόνον εφόσον διατηρεί συμμετοχή σε αυτόν. Συγκεκριμένα, όπως ορθώς επισημαίνει η προσφεύγουσα, ακόμη και όταν το κράτος δεν διατηρεί συμμετοχή στο κεφάλαιο του δικαιούχου και είναι, επομένως, απλώς πιστωτής του, μπορεί, παρ' όλα αυτά, να αντλήσει ωφέλεια από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας του δικαιούχου ή από τα μελλοντικά έσοδά του –τα οποία θα προκύψουν, τουλάχιστον εν μέρει, χάρη στην ενίσχυση– δυνάμει πρόβλεψης, παραδείγματος χάριν, σε περίπτωση μερικής διαγραφής χρέους, όπως εν προκειμένω, κυμαινόμενου επιτοκίου επί της ισχύουσας απαίτησης το οποίο θα αυξάνεται όσο αυξάνονται η αξία ή τα κέρδη του δικαιούχου. Ένας άλλος μηχανισμός διά του οποίου ένα κράτος που έχει προβεί σε μερική διαγραφή των απαιτήσεών του έναντι ορισμένου δικαιούχου θα μπορούσε να συμμετέχει στα μελλοντικά κέρδη της αξίας του δικαιούχου ή στα μελλοντικά έσοδά του είναι, για παράδειγμα, η υπόσχεση του δικαιούχου να επιστρέψει το σύνολο ή μέρος του χρέους που έτυχε διαγραφής εφόσον ανακάμψει.

232 Τέλος, απορρίπτεται το επιχείρημα της Condor ότι η μελλοντική αποπληρωμή του υπολειπόμενου μέρους των χρεών από τα δάνεια COVID-19 του 2020 θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι εξασφαλίζει στο κράτος «εύλογο μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας» της Condor, κατά την έννοια του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών. Συγκεκριμένα, αφενός, αρκεί η διαπίστωση ότι από κανένα στοιχείο της προσβαλλόμενης απόφασης δεν προκύπτει ότι η Επιτροπή θεώρησε ότι η μελλοντική αποπληρωμή και μόνον του μη διαγραφέντος χρέους θα εξασφάλιζε στο κράτος «εύλογο μερίδιο από τα μελλοντικά κέρδη της αξίας» της Condor, κατά την έννοια του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών. Περαιτέρω, κατά πάγια νομολογία, η αιτιολογία της προσβαλλόμενης απόφασης δεν επιδέχεται συμπλήρωση κατά το στάδιο της δίκης (πρβλ. απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2021, Oltchim κατά Επιτροπής, T-565/19, EU:T:2021:904, σκέψη 275 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Αφετέρου, το εν λόγω επιχείρημα της Condor δεν είναι εν πάση περιπτώσει δυνατό να ευδοκιμήσει καθόσον ενέχει τον κίνδυνο να καταστήσει κενή περιεχομένου την απαίτηση που θέτει το σημείο 67 των κατευθυντήριων γραμμών. Συγκεκριμένα, ως εκ της φύσεώς της, η μερική διαγραφή χρέους συνεπάγεται την εξόφληση του μη διαγραφέντος χρέους. Επομένως, το ως άνω επιχείρημα ισοδυναμεί με de facto αποκλεισμό της μερικής διαγραφής χρέους από το πεδίο εφαρμογής του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών, όπερ προσκρούει, εντούτοις, στη γραμματική, συστηματική και τελολογική ερμηνεία του σημείου αυτού.

233 Επομένως, λαμβανομένης υπόψη της γραμματικής, συστηματικής και τελολογικής ερμηνείας του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών, η Επιτροπή δεν μπορούσε, χωρίς να διατηρεί αμφιβολίες συναφώς, να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το επίμαχο μέτρο δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω σημείου και να παραλείψει να εξετάσει αν το μέτρο αυτό ήταν σύμφωνο προς τις προβλεπόμενες στο συγκεκριμένο σημείο απαιτήσεις.

234 Συνεπώς, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι η προσφεύγουσα απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι η Επιτροπή όφειλε να έχει αμφιβολίες ως προς το αν το επίμαχο μέτρο πληρούσε την απαίτηση του σημείου 67 των κατευθυντήριων γραμμών.

[*παραλειπόμενα*]

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (όγδοο τμήμα)

αποφασίζει:

1) **Ακυρώνει την απόφαση C(2021) 5729 final της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 2021, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.63203 (2021/N) – Γερμανία – Ενίσχυση αναδιάρθρωσης προς την Condor.**

2) **Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φέρει τα δικαστικά έξοδά της και καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα της Ryanair DAC.**

3) **Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Condor Flugdienst GmbH φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους.**

Kornezov De Baere Kecsmár

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 8 Μαΐου 2024.

(υπογραφές)